

DOSTOYEVSKİ ÜZERİNE DERSLER

JOSEPH FRANK

VakıfBank Kültür Yayınları: 0340
Edebiyat: 080

DOSTOYEVSKİ ÜZERİNE DERSLER
JOSEPH FRANK

Özgün Adı
Lectures on Dostoevsky

Türkçesi
Ayhan Koçkaya

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Halid Metin Yolcu

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Merve Nur Yaman

VakıfBank Kültür Yayınları

İnkılap Mahallesi

Dr. Adnan Büyükdizen Caddesi

No: 7/A1 – Kat 13

34768 Ümraniye / İstanbul

Telefon: 0 216 285 9571

www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2024

© Princeton University Press, 2020

ISBN 978-625-6647-59-6

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Publisher.

Baskı

İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.

Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12

34522 Esenyurt / İstanbul / Türkiye

Tel: +90 444 62 18

Sertifika No: 71320

1. Baskı: Aralık 2024

DOSTOYEVSKİ ÜZERİNE DERSLER

JOSEPH FRANK

TÜRKÇESİ
AYHAN KOÇKAYA

JOSEPH FRANK

Amerikalı edebiyat eleştirmeni ve Dostoyevski uzmanı olan Joseph Frank New York Üniversitesi ve Wisconsin Üniversitesi'nde eğitim görmüş, ancak her iki okulu da yarıda bırakmıştır. 1950'de aldığı bir bursla Fransa'ya giden Frank, 1952'de Chicago Üniversitesi'ne kabul edilmiş ve 1953 yılında burada doktorasını tamamlamıştır. 1966 ile 1985 yılları arasında Princeton Üniversitesi'nde karşılaştırmalı edebiyat dersleri vermiştir. Aynı üniversitede İkinci Dünya Savaşı sonrası Fransız varoluşçu filozoflar üzerine çalışmalar da yapan Frank'ın 2500 sayfa bulan beş ciltlik *Dostoyevski* biyografisi, yirminci yüzyılın en önemli biyografik çalışmaları arasında yer almaktadır.

AYHAN KOÇKAYA

1987 senesinde Üsküdar'da doğdu. Doktora çalışmalarını sürdürdüğü Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışıyor. İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde ikinci lisans eğitimine devam ediyor. Çevirileri arasında Pelagia Goulimari'nin *Edebiyat Eleřtirisi ve Teori: Platon'dan Postkolonyalizme* (Vbky 2024) adlı eseri de yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

Takdim	7
Önsöz	19
Açılış Dersi	25
Birinci Bölüm: <i>İnsancıklar</i>	41
İkinci Bölüm: <i>Öteki</i>	57
Üçüncü Bölüm: <i>Ölümler Evinden Anılar</i>	75
Dördüncü Bölüm: <i>Yeraltından Notlar</i>	105
Beşinci Bölüm: <i>Suç ve Ceza</i>	133
Altıncı Bölüm: <i>Budala</i>	161
Yedinci Bölüm: <i>Karamazov Kardeşler</i>	191
Ek: Joseph Frank'ın Dostoyevski'si	221
Teşekkür	247
Dizin	249

TAKDİM

Joseph Frank, 2002'de beş ciltlik Dostoyevski biyografisini bitirdiğinde Leon Edel (*Henry James: Bir Hayat*), Richard Ellmann (*James Joyce*), Walter Jackson Bate (*John Keats*), Janet Browne (*Charles Darwin: Bir Biyografi*) gibi biyografi yazarları arasında yerini almıştı- James Boswell'i ve onun *Johnson'ın Hayatı* adlı eserini ise saymıyorum bile. On yıllara yayılan herhangi bir projede, bir biyografi yazarını çevreleyen kültürel ve eleştirel iklim gibi, kişinin ele aldığı konuya bakışı da değişir. Joseph Frank'ın eseri; hem yazar, düşünür ve bir insan olarak Dostoyevski'ye dair bakışının nasıl değiştiğini hem de çağımızın önemli bir eleştirmeni olarak Frank'ın gelişimini yansıtmaktadır. Frank başlangıçta teoriyle meşgul olmuş, ancak Dostoyevski'nin son on yılını neredeyse günbegün aktaran beşinci cilde geldiğinde yaratıma ilgi duymaya başlamıştır. Okurlar Frank'ın Dostoyevski biyografisinin sayfa sayısı ile Dostoyevski'nin romanlarının sayfa sayısı veya her birinin geçtiği on yıllık zaman dilimleri arasında paralellik kurabilir: Dostoyevski'nin romanları ile Frank'ın yazdığı biyografi gerek ölçek gerekse büyük meseleleri ele alması bakımından birbirine benzemekte ve her ikisi de şaşırtıcı yeni yönler doğru evrilmektedir. Onun beş ciltlik Dostoyevski biyografisi gibi muazzam biyografiler yalnızca bir eseri ve yazarını değil, gerek yazarın dünyasını gerekse kendi dünyamızı anlayış biçimimizi şekillendirir. Joseph Frank, daha sonraları bu devasa eseri, 2009'da çıkan tek ciltlik bir versiyonda teksif etmek için çalışmıştır ve *Dostoyevski:*

Çağının Bir Yazarı adlı bu tek ciltlik versiyon, edebî analiz ve kültürel tarihin insanı hayrete düşürecek bir özünü sunmaktadır.

Ancak bugün, yani Frank'in ölümünün ardından, başka türde (dersler şeklinde) ve tamamen yeni bir öz ortaya çıktı. Marina Brodskaya ve Marguerite Frank'in editörlüğünde hazırlanan *Dostoyevski Üzerine Dersler*, Frank'in Stanford'daki öğrencilerine verdiği eşsiz ve ufuk açıcı ders serisini okurlara sunuyor. Ne gariptir ki, belki de dünyanın en ünlü Dostoyevski uzmanı olan Frank, Princeton'dan emekli olduktan sonra Stanford'daki Slav Dili Bölümünde düzenli olarak Dostoyevski dersleri vermeye başlamıştır. (Yıllar önce Harvard'ı ziyaret ettiğinde de Dostoyevski üzerine bir ders vermiştir.) Frank'in eleştirel yazılarında yaptığı vurguları, öğrencilerine ve okurlarına verdiği derslerde anlattıklarıyla karşılaştırma imkânı sunan *Dostoyevski Üzerine Dersler* ise, ortalama okurlar için olduğu kadar Dostoyevski uzmanları için de bulunmaz bir nimettir.

Joseph Frank 1918 yılında Manhattan'ın Doğu Yakası'nda, Amerika'nın müstakbel entelektüellerinin çoğunun çocukluklarını geçirdiği bir göçmen mahallesinde doğmuştu. Henüz küçük bir çocukken babasını kaybetmiş ve annesinin ikinci kocası William Frank tarafından evlat edinilmişti. Onu tanıyanların hatırlayacağı üzere, Frank kısmi kekemelikten muzdaripti, ancak bu durum onun harika bir öğretim görevlisi olmasına hanel getirmemişti. İçine kapalı bir çocuk olan Frank, gençliğinde doymak bilmez bir kitap kurduydü ve daha lisedeyken New School for Social Research'te derslere katıldı. Genç yaşta ailesini kaybetti ve neredeyse beş parasız bir hâlde Wisconsin Üniversitesi'nin yolunu tuttu. (Üniversitedeki dekanın, eğitim almak isteyen Yahudi öğrencilere sempati duyduğu kulağına çalınmıştı.) İşin garibi hiç lisans eğitimi görmemesine rağmen Chicago Üniversitesi'nin meşhur Toplumsal Düşünce Komitesi'nden kabul aldı ve doktorasını tamamladı.

1940'lar ve sonrasında bir dizi çığır açıcı çalışma yayınlayan Frank, kısa sürede ABD'nin gelecek vaat eden edebiyat eleştirmenlerinden ve teorisyenlerinden biri olarak adını duyurdu. İlk olarak 1945'te yayımlanan, "Modern Edebiyatta Mekânsal Biçim" başlıklı makalesi bugün hâlâ klasik bir çalışmadır ve Frank'in son derece ufuk açıcı kitabı *The Widening Gyre: Crisis and Mastery in Modern Literature*'ın (*Genişleyen Girdap: Modern Edebiyatta Kriz ve Uсталık*) özünü oluşturur. (Bu çalışma, önemli eklemeler ve yorumlarla birlikte, 1991 yılında *The Idea of Spatial Form (Mekansâl Biçim Fikri)* adıyla ikinci baskısını da yapmıştır.)

Frank, *Sewanee Review*, *Hudson Review*, *Partisan Review* ve *New Republic* gibi Amerika Birleşik Devletleri'nin önde gelen entelektüel ve edebî dergilerine bir dizi sanatçı ve müellif hakkında denemeler de yazmıştır. Gide, Flaubert, Malraux, Mann, Goya, Cezanne, Sartre ve Proust üzerine de yazılar kaleme alan Frank'in özellikle Dostoyevski hakkındaki yazılarının sayısı o dönemde gittikçe artmaya başlar.

Pek çok okur, Frank'in Dostoyevski hakkındaki çalışmalarlarıyla ilk kez *Yeraltından Notlar*, *Budala* ve *Cinler* üzerine yazdığı unutulmaz makaleler sayesinde karşılaşmıştır. Bu makaleler sadece Dostoyevski'yi değil, genel olarak romanları okuma biçimimizi değiştirecek niteliktedir, zira gerek ele alınan roman gerekse okuyucu eşzamanlı olarak bir değişime uğratılır. Böylece Dostoyevski'yi okumanın Frank'in kendisi için de dönüştürücü bir eylem olduğu ortaya çıkmıştır. Frank kimilerini şaşırtacak ve hayal kırıklığına uğratacak şekilde, Dostoyevski'nin edebî bir biyografisini yazmak için önemli bir kuramcı ve edebiyat eleştirmeni rolünü bir kenara bırakmış, 2002'ye kadar onlarca yılını söz konusu biyografinin yazımına adanmıştır. Öte yandan o, hayatının son on yılını bu biyografinin tek ciltte toplanması için çalışarak ve *New York Review of Books* gibi dergilere makaleler yazarak geçirir.

Frank bu dönemde, *Through the Russian Prism: Essays on Literature and Culture* (Rusların Gözünden: Edebiyat ve Kültür Üzerine Denemeler) (1989), *Between Religion and Rationality: Essays in Russian Literature and Culture* (Din ile Rasyonalite Arasında: Rus Edebiyatı ve Kültürü Üzerine Denemeler) (2010) ve *Responses to Modernity: Essays in the Politics of Culture* (Moderniteye Karşılıklar: Kültür Politikaları Üzerine Denemeler) (2012) başlıklı denemelerinden oluşan üç mühim derleme yayınlar.

Frank'ın titizlikle hazırlanan ve bir bütünlük arz eden çalışmaları, bazen mevcut bir düşünsel konumu gözden geçirmek ve yeniden düşünmek pahasına, eldeki delilleri son noktasına kadar götürme iştiağı sergilemektedir. Nitekim o, metinleri titiz ve yaratıcı bir yakın okumaya tabi tutardı ve bu okumaları Dostoyevski'nin yaşadığı dönemin ve dolaylı olarak da bizim yaşadığımız çağın en geniş, en girift ve en ivedi kültürel, politik ve toplumsal meselelerine tatbik etmekteydi. Frank'ın Dostoyevski üzerine yaptığı çalışma "devasa" olması dolayısıyla çokça methedilir, ancak aynı zamanda "büyük bir titizlikle gözlemlemiş ve incelik biçimde tartışmış" olduğu da bu övgülere eklenmelidir.

Böylece, kusursuz bir eleştirmen ve teorisyen olarak Dostoyevski'yi inceleyen Frank'ın *Yeraltından Notlar* ile tanışması onun için son derece hayati olmuştur. Nitekim o, bir yerde "Benim Dostoyevski'yle maceram ... *Yeraltından Notlar* ile başladı" diye yazar ve "(Dostoyevski'nin) yazılarında psikoloji ile ideoloji arasındaki ilişkilerin giriftliğini ve psikolojiyi doğru bir şekilde anlamak için ideolojinin sosyo-kültürel köklerini tespit etmenin ne kadar önemli olduğunu *Yeraltından Notlar*'a kafa patlattığım sıralarda idrak ettim" diye de ekler (*Dostoyevski: Bir Kâhinin Pelermi*, xii). Frank'ın beş ciltlik biyografisinin temel entelektüel dayanaklarından biri de *Yeraltından Notlar*'a duyduğu hayranlıktır ve *Eyüp Kitabı* Dostoyevski'nin genel vizyonu için ne kadar önem-

liyse, Frank için de *Notlar* o derece önemli olmuştur. *Notlar*, sonrasında Frank'ın Dostoyevski'nin eserlerinde yer alan psikolojik ve ideolojik unsurlar arasındaki ilişkiyi o dönemin toplumsal ve kültürel bağlamı içerisinde anlamaya yönelik meşgalesinin zeminini hazırlamıştır. Frank, sadece “Uysal Bir Ruh”ta veya “Gülünç Bir Adamın Düşü”nde değil, Dostoyevski'nin sonraki romanlarında ve gazeteciliğinde, örneğin *Bir Yazarın Günlüğü*'nde, “Belirli Bir Adam”ın fikirlerinde veya *Dersler*'de yer almayan kimi eserlerinde Yeraltı Adamı'nın yansımalarını keşfeder.

Frank, biyografinin üçüncü cildi olan *Dostoyevski: Özgürlük Coşkusu*'nda (özü itibariyle modern olmamakla birlikte) kulağa son derece mutlak gelen, bir hayli kapsayıcı ve kategorik bir ifade bulunur. Bizzat kendisinden alıntıluyayım:

Modern edebî eserlerin çok azı Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar*'ı kadar okunur ve çağımızdaki duyarlılığın gizli derinliğini açığa çıkaran kilit bir metin olarak anılır. Artık çağdaş kültürün kelime dağarcığının bir parçası hâline gelen “yeraltı adamı”, günümüzde tıpkı Hamlet, Don Quijote, Don Juan ve Faust gibi edebiyatın büyük ve arketipik yaratılarından biri ayarındadır.... Modern adamın istikrarsızlığını konu edinecek herhangi bir eser, şayet Dostoyevski'nin bu öfkeli karakterine atıfta bulunmazsa, mutlaka eksik kalacaktır. İçinde yaşadığımız asrın (Nietzschecilik, Freudculuk, Ekspresyonizm, Sürrealizm, Kriz Teolojisi, Varoluşçuluk gibi) en önemli kültürel gelişmeleri ya yeraltı adamını kendisine mal etmiş ya da titiz yorumcular tarafından onunla ilişkilendirilmiştir; yeraltı adamı kâh kehanetvari bir öngörü olarak görülmüş ve methedilmiş kâh korkunç derecede ürkütücü bir uyarı olarak teşhir edilmiştir. Böylece yeraltı adamının modern kültürün en temel öğelerine sirayet etmesi, Dostoyevski'nin Sibirya'dan döndükten sonra yazdığı bu ilk büyük eserin felsefi kıskırtıcılığına ve hipnotik gücüne de şahitlik etmiştir. Gelgele-

lim bu yaygın şöhret, aynı zamanda pek çok yanlış anlamaya da sebep olmuştur (3: 310).

Yeraltı Adamı'nın 1860'lardaki radikallerin fikirlerini çürütmeye çalışmadığı, bilakis bu fikirlerin bir temsili olduğunu söyleyen Frank'ın bu cüretkâr iddiası nesiller boyunca okurları büyülemiştir. Bu çıkarım, Dostoyevski'nin yaratıcı zihninin labirentlerine giden meşakkatli bir yol ortaya koymaktadır.

Peki Frank *Dersler*'de, gerek Dostoyevski gerekse kendisi için son derece önemli bir eser olan *Yeraltından Notlar*'dan nasıl bahsediyor? Frank hayatı boyunca kafa yorduğu bu karmaşık romanı (4. Bölümdeki) iki derste arı duru bir hâle getiriyor: Bu derslerin ilki *Yeraltından Notlar*'ın birinci bölümü üzerinde duruyor ve Frank bu bölümde, Dostoyevski'nin az bilinen kurmaca dışı eseri *Yaz İzlenimi Üzerine Kış Notları*'ndan epey bahsediyor. İkinci derste de *Notlar*'ın birinci bölümü işleniyor, ancak olay örgüsünün daha belirleyici olduğu ve daha uzun olan ikinci bölüme yalnızca birkaç sayfa ayrılıyor. Buna rağmen iki ders birbiriyle dengeli bir etki meydana getiriyor: Sonuç olarak Frank'ın kendine has gibi görünen stratejisi, *Yeraltından Notlar*'a dair alışılmadık oranda tutarlı ve bütünlüklü bir okuma ortaya koyuyor. Frank'ın nasıl bir strateji güttüğünü ise *Dersler*'in okurlarına bırakıyorum.

Yine de bu iki dersi okuyacaklara yol göstermesi için bazı gözlemlerimi sunmak isterim. Frank, dersin başında bu “küçük şaheserin” vakti geldiğinde ne kadar önemli olacağından bahsetmez, bilakis “ilk yayınlandığında kimse dönüp bakmadı” diye belirtir (4. Bölüm). Önemli ve son derece orijinal şu gözlemini ise âdeta laf arasında geçirir: Dostoyevski'nin daha önceki eserlerinde karakterler toplumsal hiyerarşideki yerlerine göre olaylara tepki verirken, *Yeraltından Notlar*'la birlikte ideolojik bağlam birincil hâle gelir ve bu durum Dostoyevski'nin sonraki romanları için bir model oluşturur. Sibiryadan döndükten sonra politik olarak değişen Dosto-

yevski'nin radikal entelijansiyadan yüz çevirip Çar'ı desteklemesi birçokları için gizemli ve anlaşılmazken, Frank bu değişimi sade ve isabetli kavramlarla açıklar: Frank'e göre söz konusu değişimin en önemli sebebi çarın köleliği ilga etmesidir, zira "Dostoyevski'nin dâhil olduğu devrimci grup da köleliğin ilgasını amaçlamıştır. Böylece Çar, Dostoyevski'nin en şiddetli arzusunu yerine getirmiş olur ve o saatten sonra Dostoyevski çarlık rejiminin sadık bir destekçisi hâline gelir." (4. Bölüm). Zaten böylesi karmaşık bir süreci bu kadar sade ve hatta indirgeyici bir şekilde açıklamak Frank'ten başkasına düşmez. Zira o, devasa biyografisinin birkaç cildini Dostoyevski'nin bu dönemdeki siyasî anlayışına ve onun siyasî anlayışındaki incelik ve gizemleri anlamaya hasretmiştir. Ayrıca Frank, yine bu derste Dostoyevski'nin eserlerinde okurun nasıl olup da bir karaktere dönüştüğüne dair fikirlerini ortaya koyar ve anlatıcının gerek kendisi gerekse okurla nasıl alay ettiğini gösterir. Bu "çifte ironi"nin kaynağını ise "eğitilmiş Rusların, hem hayranlık hem öfke duydukları Avrupa kültürüne ilişkin *şizofrenisi*" dediği şeye dayandırır (4. Bölüm).

Frank, *Yeraltından Notlar*'la ilgili genel kabulleri değiştirenin kendi analizleri olduğunu ikinci derste açıklar, ancak bu açıklama parantez içinde yer alır. (Belki de bunu öğrencilerinin yanında dile getirme zahmetine girmemiştir bile.) Bu derslerin ayırt edici vasfı ise (Frank'in onlarca yıl boyunca otorite kabul edildiği, Dostoyevski ve dönemi hakkındaki) karmaşık fikirleri, herhangi bir öğrencinin veya okurun anlayabileceği kadar sade, yalın ve açık bir şekilde anlatma gayretidir. Buna rağmen *Dostoyevski Üzerine Dersler*, ele aldığı meseleyi basit bir seviyeye çekmez, zira tüm Dostoyevski okurlarının, ileride gidebilecekleri yönleri ortaya koyan şaşırtıcı gözlemlerle doludur.

Bu derslerin her biri, âdeta laf aralarında belirtilen tesirli içgörülerle doludur. Sözgelimi Frank'e göre *Suç ve Ceza*'daki

olay örgüsü, “Raskolnikov’u kendisini ifşa etmeye yöneltecek ve mizacında yer alan gizemi çözmesini sağlayacak şekilde oluşturulmuştur. Gerçekten de *Suç ve Ceza*, Raskolnikov’un kendi bilincine varışını resmeder. Raskolnikov davranışlarının hakikatini keşfeder, işlediği cinayetin *gerçek* anlamıyla henüz işlemeyen *önce* kendi zihninde tasavvur ettiği anlam arasındaki farkın bilincine varır” (5. Bölüm). Gelgelelim *Budala* romanını bu denli dikkat çekici yapan şeyin, romanda Dostoyevski’nin bizzat kendi değer ve ideallerini sınaması olduğunu tespit eden Frank, bu önemli tespiti de âdeta bir kenar notu olarak belirtip geçer (6. Bölüm). Frank, tereddütsüz bir şekilde Dostoyevski’nin son romanı *Karamazov Kardeşler*’i Batı edebiyat geleneğinin, *İlahi Komedya*, *Yitirilen Cennet*, *Kral Lear* ve *Faust* gibi en kalıcı eserleri arasında zikreder ve öğrencilerine “*Karamazov Kardeşler* bunlar ayarında bir eserdir” diye de belirtir. Frank, Dostoyevski’nin eserlerinin temelinde Rus tarihi ve kültüründeki çetrefilli hadiselerin yer aldığını anlattığı bir dizi dersin ardından, tahlillerini daha geniş bir zemine kaydırır ve *Karamazov Kardeşler*’i Rus tecrübesinin prizmasından okumayı sürdürür. Böylesi bir okuma alışık olmadığımız türde bir marifettir. Gelgelelim, Yeats gibi bir şairin “The Circus Animal’s Desertion”da özel ve evrensel olanı bir bütün içerisinde sentezleyebilmesi gibi, Frank de bu okumayı zahmetsizce yapar.

Bu noktada Frank’in bu muhteşem dersleri ne şekilde sonlandıracağı sorusu aklımıza gelebilir. Frank bunu bir alıntıyla (veya Dostoyevski’nin *Karamazov Kardeşler*’de söylediği gibi, iyi niyetli ve faydalı bir intihal eylemiyle) gerçekleştirir: İsa, Büyük Engizisyoncu’yu; Alyoşa ise İvan’ı öper. Frank de kendi anlatısını (karakterlerden yazara intikal eden) bir bağışlanma öpücüğüyle nihayete erdirir: “Bana kalırsa bu öpücük Dostoyevski’nin yeni radikallere olan tavrını temsil eder: Dostoyevski bu radikalleri affetmeye hazırdır, ancak onları kabullenmez” (7. Bölüm).

Biyografi türünü ihya eden, kültür tarihine duyduğumuz hayranlığın fitilini ateşleyen Frank, teoriden biyografiye, yani yeni bir biçimden eski moda bir biçime geçiş yapmış ve genel anlamda her zaman cesur davranmıştır. Onun *Dersler*'i ise işte şimdi önümüzde duruyor. Günümüzde çok az profesör ders vermekle övünür, zira ders vermek modası geçmiş bir şeydir. En kalabalık derslerde bile öğrencilerin katılımını teşvik etmek şimdilerde yeni moda bir vazife. Frank ise *Dostoyevski Üzerine Dersler*'ini meydana getirerek eski bir biçimi yeniden canlandırmıştır.

Frank'in dersleri, kaçınılmaz olarak Nabokov'un (kendine özgü) *Rus Edebiyatı Dersleri*'yle mukayese edilecektir, ancak onun dersleri Nabokov'unkilerden son derece farklıdır. Bu kitapların ikisi de söz konusu dersleri verenlerin ölümünden sonra yayınlanmıştır, ne var ki aynı eleştiri evreninde yer almazlar. Ancak, gayet zıt şekillerde de olsa bunlar, eserleri yazardan daha imtiyazlı bir konuma yerleştirir. Dostoyevski biyografisinin ilk cildinin önsözünde Frank, şunları yazmıştır: “Benim bu çalışmam bir biyografi değil, ya da öyleyse bile sadece belirli anlamda bir biyografi, zira ben hayattan esere gitmiyorum, bilakis eserden hayata gidiyorum. Benim maksadım Dostoyevski'nin sanatını yorumlamak ve bu maksat, benim hangi detayları seçeceğimi ve nasıl bir bakış açısına sahip olacağımı belirliyor.” (1: xii). Veya Nabokov'un Dickens hakkında söylediği şu meşhur sözde olduğu gibi “Ağ için şükredelim, örümceği ise görmezden gelelim.” (*Lectures on Literature*, 65). Frank ise bu ağiilmekilmek incelemiş ve bu sayede sadece örümceği değil, örümceğin çevresindeki flora ve faunayı da benzersiz bir biçimde kavrayabilmiştir.

Yine de Frank asla büyük laflar etmez, fikirlerini dik kafalı bir şekilde savunmaz, zira insanları şok etmenin veya yürekleri dağlamanın peşinde değildir. Nabokov'un aksine Frank'in *Dostoyevski'si*, Frank'in “foyasını ortaya çıkarmak için can attığı bas-

makalip bir edebiyat çöplüğü” (*Lectures on Russian Literature*) vücuda getirmemektedir. Keza Frank, aldığı düşük nota itiraz etmek için kapısında oturmuş bekleyen bir Dostoyevski falan da hayal etmez. [“Rusya’da nesir türü kurgunun en büyük yazarı Tolstoy’dur. Puşkin ve Lermontov gibi öncülerini bir kenara bırakırsak, Rusya’da nesir türünün en büyük sanatçıları şu şekilde sıralayabiliriz: Birincisi, Tolstoy; ikincisi, Gogol; üçüncüsü, Çehov; dördüncüsü, Turgenyev. Benim bu yaptığım, öğrencilerin sınav kağıtlarına not vermek gibi bir şey ve Dostoyevski ile Saltikov, aldıkları düşük notlara itiraz etmek için yazıhanemin kapısında bekliyor şüphesiz” (*Lectures on Russian Literature*, 137)]. Frank, ele aldığı konudan asla kendisine pay çıkarmaz. Nabokov’un muzipliklerle dolu ve sıkça yoldan sapan enfes dersleri ise, incelediği yaratıcı eserlerin temeline, yani mahrem dokusuna kendisini dâhil etmektedir. Frank’ın dersleri de aynı derecede muhteşemdir ve Dostoyevski’nin eserlerini öğrencilerin anlayabilmesini hedefler, ki böylece her öğrenci kendi Dostoyevski’sini vücuda getirmek için bireysel bir yol bulabilir. Frank engin bilgisiyle hava atmaz, karmaşık olanı basıtmış gibi gösterir ve kendisini eserlere dâhil etmez. Zira o, ele aldığı meseleyi kendi yazıhanesinin dışındaki bir şey olarak görmemektedir. Frank, üzerinde çalıştığı konuyu içinde yaşadığı zaman ve mekânda yer alan hem de gündelik ve daimî konuları somutlaştırmaya çalışan bir şey olarak görür ve öğrenciye ya da okura yardım elini uzatmayı tercih eder. Onun entelektüel âlicenaplığı Nabokov’ununki gibi göz kamaştırmak için değil, aydınlatmak için usulca ve göze batmadan parlamaktadır.

Yazının bu son kısmında *Yeraltından Notlar*’a, 1955 yılında Frank’ın Princeton Üniversitesi’nde Gauss Dersi vermek için aldığı davete ve söz konusu ders için *Yeraltından Notlar*’ı seçmesine dönebiliriz. Frank’ın dersleri ile Christian Gauss’unkiler arasında bir benzerlik bulunmaktadır. Zira Edmund Wilson’ın

da gözlemediği gibi, Gauss'un görülmedik bir "zihnî akışkanlık" içeren öğretme biçimi, öğrencilerini kendi sonuçlarına varmaya yönlendiren bir "düşünce silsilesini" teşvik etmektedir (*Masters*, 3-4): "Gauss'un derslerinin bir özelliği de ... aşırı esneklik ve içerikteki muazzam çeşitlilikti. Gauss, yazarın neyi amaçladığını ve bu amaçlara ulaşmak için hangi usulleri benimsediğini gösteriyordu." (*Masters*, 6). Wilson, Gauss'un güzide bir federal hâkim olan eski bir öğrencisinden alıntı yapar ve vaktiyle onun öğrencisi olan hâkim, hocasının entelektüel birikimini şöyle tarif etmektedir: "Gauss bana dil ve edebiyat hakkında şöyle bir vizyon kazandırdı: dil ve edebiyat, eyleme döktüklerinde medeniyeti ilerleten fikirleri düşünmek için insanın verdiği daimî ve nihayetsiz mücadelenin birer temsilidir." (*Masters*, 17). Joseph Frank'in entelektüel titizliği elinizdeki *Dersler*'de toplanmış hâldedir. Gayet sade ve arı duru olan bu *Dersler*, aslında büyük bir ihtimamla oluşturulmuştur. Frank hiç afra tafraya girmeden, ders verirken yapmacık tavırlarda bulunmaya yeltenmeden, gerek kendisini gerekse ele aldığı meseleyi entelektüel, felsefi ve estetik araştırmanın kıymetini gösterecek şekilde bizlere sunmaktadır.

Robin Feuer Miller
Brandeis University